

Милош Кнежевић*

**ИНСТИТУТ ЗА ПОЛИТИЧКЕ СТУДИЈЕ
У ВРЕМЕНУ ЖИВОЈИНА ЂУРИЋА 1989-2022.**

Прегоран човек у целости посвећен развоју Института: 1980-2022.

Почетком децембра 2022. у 67. години живота после дуге и тешке болести погоршане ковидом преминуо је Живојин Жика Ђурић вишедеценијски директор Института за политичке студије из Београда. Ђурић је по много чему био несвакидашња појава у научној заједници Београда и Србије. Рођен 1954. у селу Штубик у Неготинској крајини. Основну и средњу школу завршио је у Неготину. Студирао је и дипломирао је на Факултету политичких наука у Београду да би на истом факултету 1980/81. уписао трећи степен студија. Магистрирао је јуна 1992. године на тему образовања радничке класе, што је као тема било својствено за то доба. Прилично дуг период од 12 година проведених на последипломским студијама могао би да се протумачи околношћу да се управо у том времену Ђурић својски трудио да консолидује и афирмише како сопствени тако, колико је знао и умео, и положај Института.

Оног часа када је постало не само неопходно, него и неизбежно потврдити лични научни статус Ђурић је енергично у релативно кратком року то и учинио. Непуне две године после одбрањеног магистарског рада Жика Ђурић је под менторством познатог историчара националне прошлости Мирослава Ђорђевића докторирао јула 1994. Тема доктората из области политичке историје са претежним правно-политичким одређењем односила се на питање народне суверености у Србији средином 19. века. Српски 19. и 20. век преокупираће га потом током читавог живота.

У Институту за политичке студије Жика Ђурић је прошао пуни научни лук, прошавши једно за другим сва научна звања, од почетног, сарадника-приправника 1981., закључно са стицањем највишег звања научног саветника 2008. године.

После доласка у Институт за политичке студије избором на конкурс, крајем сада већ далеке 1980. – у 26. години живота – у њему је деловао веома дуго, непрекидно чак 43 године. У свом радном веку Жика Ђурић, заправо, ни на час није напуштао нити мењао институционално место свог првог и основног деловања. Од младалачког почетка по успешном завршетку студија на ФПН-у, па до краја радног века, када је прекорачио праг старијег доба,

* milosk952@gmail.com

са несмањеном ре/организационом енергијом, финансијском окретношћу, истраживачко-пројектним еланом и, најзад, кадровском пасијом, деловао је углавном, ако не и само у оквирима Института. Себе изван Института и без Института Жика Ђурић није могао ни да замисли, а временом су слично уверење оcroђености институције и њеног директора стекли и сви, и они који су га дуго знали али и они који су га кратко познавали.

Директор Института за политичке студије Жика Ђурић је постао 1989. односно 1990. године. Потом је следио прилично дуг низ избора и реизбора на директорски положај, чак тринаест пута у временском распону од 33 године: 1989, 1990, 1992, 1994, 1995, 1999, 2002, 2003, 2005, 2008, 2015, 2018, и како се показало 2021., само годину дана пре одласка са животне сцене – последњи пут. У набројаном низу избора четири пута је биран у привремени статус вршиоца дужности: 1989, 1990, 1994, и 2003. године. Али, после в. д. избора Жика Ђурић се није обесхрабривао нити посустајао. Захваљујући личној жељи и упорности, обично једногласном подршком запослених и сагласношћу надлежних са стране, биран је на дужност у редовном четворогодишњем мандату директора.

Више деценија се без прекида показивало да су Ђурићеве изборе за директора запослени сматрали својим личним избором и једином могућношћу у прилог развојне афирмације Института. Околности су указивале да запослени нису само пасивно прихватили Ђурићево континуирано директоровање него да су се за њега активно опредељивали и узастопце га бирали. Такав став према појави и улози Жике Ђурића као руководиоца био је прожет осећајем неопходности уношења веће сигурности у лични научно-истраживачки положај запослених у несигурним временима. Са друге стране, Ђурић се својски трудио да обезбеди материјалну и финансијску извесност Институту чиме је запослене растерећивао тешких ненаучних брига и довијања у настојањима ка бољем властитом положају и перспективама. Неки су то итекако схватили, а како то понекад бива – неки нису.

Али, временом створена склоност претераног ослањања на изразиту улогу директора-менаџера Ђурића уносила је нову опасност ширења индоленције и конформизма код оних запослених којима је ионако недостајао истраживачки жар и научна марљивост. У екстремним случајевима научног подбацивања појединаца очигледно неспособних за науку у научној установи, запатила се нерадна летаргија и синекурални менталитет очекивања прихода и других материјалних погодности, без икаквих личних стручних и истраживачких доприноса. Зарад „мира у кући” директор је на изванредан начин био попустљив према тако „затуреним” појединцима. Праштао им је нерад и снатрење што су продуктивни чланови Института доживљавали као знак слабости у примени научних мерила, чак и недостатак чврстог ауторитета. Други су, пак,

такав Ђурићев приступ тумачили као увиђавност према отежалој социјалној димензији „залуталих душа” занавек изгубљених за науку. Било је то ионако стално осцилујуће клатно зањихано између видљивог и узорног рада и исто тако уочљивог непримереног нерада појединаца у научној установи.

Како год, у сваком од бројних наврата избора директора Института за политичке студије Жика Ђурић није имао јавно обзнањеног или скривеног ривала. Иако су се низале прилике за надметање нису се појављивали противкандидати. Није их било ни у Институту ни изван њега, па тиме нису услеђивала ни поређења и процене, нити груписања и лобирања у изборним тркама неизвесног исхода. У Институту је, додуше, временом обликован менаџерски монизам Директора, који је од већине сматран природним. Подразумевало се, наиме, да осим инокосног директора нико други није тако детаљно упућен у све финесе садашње и будуће судбине Института. Свакако не толико да би без ризика могао да преузме ту улогу и сналази се бар онолико колико је то чинио Жика Ђурић.

Зар је потребно подсећати да су Жику Ђурића на место директора првенствено бирали људи из Института, отпрва прећутним, а онда и формално експлицираним консензусом око тога да је управо он, не само једино рационално него и најбоље управљачко решење. Надлежни фактори са стране (разне гарнитуре надлежног министарства) само су се у прописаним изборним роковима саглашавали са једногласним мишљењем колектива и, колико је познато, нису ни покушавали да наметну неко друго кадровско решење. Жика Ђурић им је као директор одговарао, ни мање ни више него колективу Института.

Тако је Жика Ђурић безмало 33 године деловао са руководећег положаја у Институту што је, нагласимо, било и остало без премца у научним установама сличног типа у земљи. При томе, ваља имати на уму да су временом често мењали услови и правила система, организовања, начина деловања и финансирања научних институција у Србији, као што су се мењали и органи који су у оквирима закона консултовани у одлучивању о избору руководиоца. Све то су запослени и људи у органима Института, а пре свих Жика Ђурић, помно пратили и добро знали. Томе су се у ходу прилагођавали не би ли се снашли у изборним заврзламама, отезањима, усаглашавањима, условљавањима, преговорима, договорима, одлукама...

Истицати три деценије Ђурићевог руковођења Институтом било би излишно уколико се не би знало да су уобичајене управљачке секвенце изабраних појединаца у научним институтима у Србији, просечно гледано, биле знатно краћег трајања. Обично су протицале у једном или два, највише три мандата. Искуство, такође, указује да су у пређашњим временима нарочито подложни честим променама били институти из области друштвених наука

у какве иначе спада и ИПС. Тај тип идентитетних научних институција био је у веома осетљивом положају јер му је у дугом времену политичког и идеолошког монизма најчешће додељивана функција „збрињавања”, у ствари, уклањања са јавне сцене у институтске забити критичара режима и дисидената, или пак, појединаца који се нису довољно марљиво или стручно исказали на матичним факултетима. Тако су неки институти постали прибежишта и уточишта – неки би рекли и „депоније” – како научно виспрених, а политички неподобних и непоћудних, тако и научно безнадежно непродуктивних. Кажемо „понеки”, јер нису баш сви институти друштвених наука доживели такву судбину нити су основани да би одиграли улогу научног и социјалног азила. Међу таквима био је и ИПС.

Подсетимо се да је Институт за политичке студије основан 1968. године, отприлике у исто време када и Факултет за политичке науке који му је био оснивач. Значајне улоге у том погледу имали су професори Радослав Ратковић, Сретен Сокић, Мијат Дамјановић, Владан Ћетковић и још понеки. Узајамна родитељска веза између ФПН и ИПС као његовог чеда обележиће протеклих пола века њиховог деловања. Првобитна одлука ФПН, као примарне политиколошке образовне институције у Србији, да се формира ИПС, свакако није била мотивисана из два горе поменута разлога. ФПН никада није био универзитетска установа у којој су деловали радикални критичари поретка и теоретичари дисиденти. Некадашња висока партијска школа преобразена у научно образовну установу факултетског типа деловала је у координатама тада постојећег друштвеног и политичког система. Ретко који професор се скоро четврт века (од 1968. до 1990. године). одважавао да критичким или алтернативним мишљењем пређе границе које је нормативно оцртавао важећи поредак, чак и у позном периоду његовог дотрајавања и нестанка.

Институт за политичке студије је основан у том времену из целисходних разлога. Интерес и мотив да се формира ИПС налазио се у додатним могућностима, деривираним функцијама политичке обуке (предавања, курсеви, семинари, програми, приручници), али и политиколошких истраживања, анализа, интерпретација и продукције изван формалних оквира и едукативних могућности факултета. Крајем 60-их, у периоду „зрелог” титоизма и кардељизма, у пуном нормативном, процедуралном и институционалном замаху на делу је било „закљивљавање” система социјалистичког самоуправљања. При том се не сме заборавити да је ИПС у најранијем периоду био замишљен као функционални део тада владајућег теоријског и идеолошког наратива.

Жика Ђурић свакако није могао да буде ни учесник ни сведок оснивања Института за политичке студије јер је у време његовог формирања био младић, средњошколац у Неготину. Ради наставка образовања напустио је завичајни Штубик и оближњи Неготин, преселио се у Београд, уписао студије

на Факултету политичких наука и настанио се у Студентском граду где је као стипендиста провео неколико година. Жика Ђурић је политичке науке студирао ревносно и завршио у предвиђеном року. Био је ентузијастични и примеран младић, омладинац и акцијаш, помало некадашњег скојевског кова. У Институт је крочио после пријема на конкурс, недуго по дипломирању 1980. године.

Била је то по много чему значајна година Титове смрти и почетка неизвесног раздобља посттитоизма. Крајем те деценије, тачније новембра/децембра 1989/90. Ђурић је, као што је речено, бити изабран за в. д. директора Института. Од пријема у звању приправника до избора за директора протекло је 8 година његовог упорног и марљивог доказивања у раду. Они који су одлучивали и тражили човека за руководеће место учили су Ђурићеву радиност и спретност у опхођењу са људима. Уколико су очекивали Ђурића као „прелазно решење” после кратког директоровања Винка Ђурића, сигурно нису ни слутили да ће та привременост да се преобрази у доживотни положај. Али, ко је то у том часу уопште могао да предвиди вишедеценијску будућност Института. Сигурно нико! Извесно је да ни младог и орног Жикау Ђурић тада, усред кризних тешкоћа, нису мориле утопичне визије далеке будућности. Усредсређивао се на оно што је било проблематично у краткорочној садашњости. Ипак, почетни окретни прагматизам је временом надградио стабилном визијом Института која је напослетку уродила плодом.

Период од 1980. до 1990. је, у ствари, по много чему био формативан како за Институт тако и за Жикау Ђурића као личност. Подсетимо, да су се турбуленције дешавале у деценији убрзања југословенске расипне кризе, доласка Слободана Милошевића на власт у Србији и хаотичног почетка политичког плурализма у вишестраначком облику. Колико-толико јединствена федерална држава је ушла у фаталну фазу која је претходила сецесионом слому. Мењале су се друштвене околности, па и потребе и циљеви научних истраживања. Догађало се и идејно, идеолошко, идеаллошко и теоријско плурализовање. Све то је само четврт века од институционалног обликовања политикологије као корпуса знања о политици, прожимало многе њене посебне дисциплине. Снажењем критичке димензије, домаћа политикологија је мењала лик, губила је нормативистички и апологетски карактер чиме се неизбежно ослобађала сазнајних ограничења идеолошког монизма. У том процесу адекватан удео је имао и Институт за политичке студије, заправо, његови истраживачи, сарадници, аутори и, разумљиво, директор.

Вратимо се још једном становишту да пука дужина трајања управљачког мандата није нити може бити једино мерило способности и научног квалитета изабраника који руководи једном научном установом. Ипак, у случају учљиве синергије Жике Ђурића као појединца и научног колектива Института

за политичке студије, из више разлога није било дословно тако. Зато је потребно стално имати у виду конкретни садржај тродеценијског временског распона у коме је Живојин Ђурић у ланцу динамичних догађаја са завидном спретношћу водио Институт. И то у Србији у којој је изражена склоност ка сваковрсним дисконтинуитетима у континуитету кризе. Сви знамо да је то било (не)време кретања између бројних научних и ненаучних изазова, многих институционалних и личних искушења. У кривудању између видљивих и невидљивих хридина и плићака кризе, време је било свакако само не сталожено и мирно.

Поновимо да Жика Ђурић на чело Института за политичке студије није дошао као већ формиран угледни научник, политиколошка „звезда у успону” или партијски кадар типа идеолошког „чистача”, већ као млад и неискусан човек, орни дипломац стар једва 26 година. Ђурић није ушао у Институт у потпуности интелектуално и теоријски формиран, него се тек у Институту у обе димензије формирао каљењем. Као што је наговештено, на положај руководиоца Института доспео је без великих очекивања, у импровизованим околностима као узгредни и привремени, готово случајни избор. Али, као што то покатакд бива, почетни импулс избора и кадровска „намена” су се стицајем околности променили.

Тачније и боље речено, безизгледна ситуација у Институту убрзо је промењена у њену супротност испуњену надама и разумним оптимизмом. Очигледно је да се тадашњи доживљај привремене улоге Жике Ђурића и његов доживљај прилика која та улога пружа нису подударали. Тамо где су други одрицали могућности одржања Института и били песимистични, Ђурић је препознавао разлоге за оптимизам. У стварности Института Жика Ђурић је видео нешто што други око њега и изван Института, по свему судећи, нису успевали, а можда ни желели да виде.

Недуго по првом избору Ђурић се на изненађујући начин усталио и уз помоћ неколицине стално запослених сарадника – његовог пожртвованог претходника Винка Ђурића и агилног проф. Сретена Сокића – открио могућности не само за пуко преживљавање једне у том часу нејаке установе, него и знатне потенцијале за њен институционални развој. Дешавало се то почетком вртложних 90-их година прошлог века када су у социјалним, економским и политичким неприликама многе институције сличног профила занемоћавале, растуруле се, или се напросто административним мерама гасиле у раширеној равнодушности према одбаченима и прежаленим људима и скрајнутим установама. Многи посматрачи са стране су тада предвиђали исту злехуду судбину гашења и Институту за политичке студије. У стицају повољнијих прилика и Ђурићевог залагања, то се ипак није догодило.

У једном делу Институту ненаклоњеног научног и политичког мњења после 2000. године ширен је негативан утисак о Институту као дубоко идеологизованој чак партијски опредељеној и тиме дисфункционалној и анахроној установи. Међу упућенима у утицајним круговима блиским ДОС-у ИПС је доживљаван као непотребни реликт једноумља. Људи који су том часу радили у Институту или сарађивали са њим нису, међутим, делили такво негативно мњење. Уз благонаклону подршку неколико увиђавних појединаца са стране, радно ангажовани су уложили знатан напор не би ли показали и доказали еластичнији профил и теоријски плуралну научну оријентацију Института.

Замишљени друкчији положај и научна улога Института за политичке студије су потом прихваћени на ресорном нивоу науке и образовања (од помоћи је нарочито био помоћник министра, иначе угледни политички филозоф Миле Савић), чиме је и узнемирујућа опасност његовог укидања трајно отклоњена. Настављено је финансирање предложених и усвојених истраживачких пројеката Института, обезбеђене солидне плате запослених, успостављено је уредно излагање часописа, објављиване су публикације, монографије, зборници, брошуре... Тако је уз искрену и несебичну помоћ и подршку неколицине истинских пријатеља „куће”, ИПС преживео драстични политички и идеолошки преокрет настао 5. октобра 2000. године. Превладане су трауматичне кризне године (2000-2004), да би се Институт нашао на развојном курсу успона у следећих двадесетак година.

Жика Ђурић се сарадљиво ослањао на промењену друштвену климу и побољшано расположења према Институту и у Институту. Трудио се да установа која је била суочена са реалним опасностима гашења не само преживљава и животари, него и да се опорави, оснажи и интензивира основну научну делатност. Жики Ђурићу се тада по други пут после 1992. указао шири развојни хоризонт, уз сазревање свести о прагматичној потреби уклапања у околности на „пољу могућег”. Наравно, прилагођавања најпре оним токовима и стањима које је поимао и доживљавао као реалистичне наговештаје боље будућности.

Уза све спољашње и унутрашње недаће у које је запало друштво, земља и нација у том раздобљу било је неопходно водити рачуна о оптималним условима рада и обезбедити оно што је било вредно и перспективно у научном, тј. политиколошком смислу. Ваљало је испољити разбориту обазривост у избору алтернатива и практични дух у поступању према релевантним чиниоцима те се, сходно приликама, проицљиво престројавати у ходу који није трпео оклевања, застајкивања, заостајања.

При том би требало имати на уму да су политиколошка истраживања у времену почетног идеолошког и политичког плурализма доспела до истинске прекретнице. Мењало се скоро све што је до тада идеолошки

подразумевано и било теоријски устаљено. Дотадашња монолитна, рекло би се упевана друштвена теорија нагло се какофонично урушавала, а сличну судбину доживљавала је и теорија у до тада подобном знаку специфичног политиколошког монизма. Политиколошки израз једноумне теорије постао је несврсисходан, утопичан.

Без илузија и било какве повратне патетике, на историјском хоризонту тог драматичног раздобља помаљали су се обриси до тада невиђених промена под нејасним називом „транзиција”. Не само да се Југославија, као пространа и мултинационално сложена земља, оклизнула и сурвала низ стрмину транзита, тј. сецесионог разлагања, него су се и у Србији догађале драматичне социоекономске и политичке промене. Мада су, као и већина, и људи окупљени у Институту осећали неминовност коренитих друштвених промена, готове теоријске формуле тумачења рестаурације капитализма нису поседовали. Била је упадљива теоријска инсуфицијенција, стресни мањак образаца које је, саобразно пракси, било потребно градити без застанка.

Објективно гледано, у том часу бројчано невелики и структурно неразвијени Институт за политичке студије суочио се, дакле, са изненађујућом научно-истраживачком ситуацијом. У околностима тзв. преласка или рестаураторске транзиције претходни дубински канонизовани начин расуђивања о унутрашњој и спољној политици је устукнуо пред мноштвом одиста различитих али неизграђених и непроверених политиколошких становишта. Подвучимо још једно, под неодрживим притиском теоријског диверсификовања напуштан је идеолошки импостирани и пропагирани политиколошки монизам. Постао је несврсисходан, а у великој мери и бесмислен, чак гротескан. Али ни почетни плурализам у вишестраначком облику није био растерећен бремена гротеске.

Потребно је, међутим, рећи да се није преображавала само политикологија спрам политичке праксе у целини него су се мењале и научне институције које се баве политиком. Истовремено су се преображавали и политиколози који су се обрели усред искушења захтевне теоријске конверзије. Неки су се теоријској метаморфози предали спонтано и без премишљања, неки после уочљивих интелектуалних ломова, неки усиљено, демонстративно, медијски бучно. Понеки су преображај учинили учено и умно, са примереним еволутивним и тактичним достојанством, а понеки збрзано и непоткрепљено, трапаво, лаички готово комично.

Како год, што смотрено што безглаво напуштајући пређашњи, сада већ тесан светоназор, аутори и институције су постепено зарањали у узбуркане воде политичког плурализма у мноштву иницијално преузетих теоријских становишта. Истовремено су се левица и левичарски тип дискурса нашли под еуфоричним притиском и нагло политички маргинализовани. У отвореној

лепези становишта доминирао је хиперидеолошки, доктринарни, из све снаге пропагирани неолиберализам. Марксизам у архаичним, модерним и постмодерним облицима – укључујући и до тада барокно украшавани кардељизам – више нису били обавезан теоријски оквир нити мантра политиколошких анализа и синтеза. Нигде, па ни у Институту за политичке студије. Повратак разнолике левице, постмарксизма и неомарксизма на домаћем тлу догодиће се нешто касније.

Управо у тој нарасе динамичној покадшто и разорној деценији ујурбане теоријске метаморфозе и истраживачког деидеологизовања и департизовања, директор Института за политичке студије Жика Ђурић нашао се пред изазовима одолевања инерцији конзервативних, догматских и стереотипних разумевања политикологије. Било је то, заправо, тремо реликтно наслеђе претходне само неколико деценија старе политичке науке. Подсетимо се да је та наука заступана понајвише међу њеним заслужним „очевима оснивачима” међу којима су били: Јован Ђорђевић, Радослав Ратковић, Најдан Пашић, Кепа Давидовић, Љубисав Марковић, Мирослав Печујлић, Милан Матић... Политикологија се у главном току разгранавала и развијала на матичном факултету на коме је интензивно дисциплинарно негована нешто више од двадесет година, тачније од 1968. до 1991/2000. године. Друга имена, заправо синоними официјелне политикологије у функцији интерпретације политике тог доба у процвату, а потом и увенућу, била су: социјализам, самоуправљање, удружени рад, титоизам, кардељизам, несврставање...

После низа политичких и социоекономских траума, под јаким транзиционим ударима било је све видљивије несентиментално напуштање и одбацивање старог политиколошког вокабулара, категоријалног апарата и идеолошких аксиома. Као и много пута пре, друштвене, економске и политичке промене у многоне су превазилазиле ниво научне интерпретације којима је недостајао одговарајући методски, појмовни и аналитички апарат.

Уколико се помније проучи истраживачка продукција Института за политичке студије у раздобљу транзитних и транзиционих промена од 1990. до 2000. и касније, лако ће се уочити померање интерпретативних акцената са политиколошког нормативизма кардељистичког типа, ка сасвим друкчијим обрасцима, методама и техникама истраживања. Мада их је имао у виду, челник Института Жика Ђурић се у том раздобљу није препуштао таласима ефемерних политичких и политиколошких промена, хировима дневних догађаја, нити је на деловање био побуђиван искључиво спољашњим доктринарним наложима. Он се трудио да следи нарасле осећаје доведене до сазнања друкчијег духа посткомунистичког времена које наилази, које је заправо већ дошло.

Оно што је, у ствари, интуитивно следио био је дубоко утемељен национални сензибилитет и природна склоност ка обичајима, традицији, историји из дубина народне и националне прошлости. Нескривени патриотизам, емоције према српском народу и Србији биле су општа претпоставка његових становишта око којих се никада није колебао!

Хришћанску веру, православност и светосавску црквеност, који су пробуђени тек у постатеистичком добу, Жика Ђурић је понео из времена завичајне младости и, по свему судећи, ни у једном тренутку их није напуштао. Жика Ђурић је био одиста религиозан човек, дубоко прожет православљем, одан светосављу.

Национални осећаји код њега нису били олако и безразложно демонстрирани нити су испољавани површно фолклористички, али јесу симболички и у постојаном сензибилитету. Више од тога, Ђурић је националне осећаје је са високом дозом подразумевања поседовао и неговао, како у приватном животу тако и у не баш честим наступима као јавна личност.

Снажна национална свест је Жики Ђурићу олакшавала оријентацију у конфузним и опасним приликама које су често рађале дилеме у изборима опција. Свест о нацији упућивала га је ка оним идејама, визијама и теоријским становиштима која су најбоље изражавала идеале Србије као суверене националне државе у саобразном демократском, грађанском и европском облику. Ђурић је био национални суверениста и национални демократа, чиме се дичио. Српско државно питање је сматрао неодвојивим од српског националног питања, а демократију обликом владавине који најбоље изражава слободарске идеале српског народа.

Уз то, важно је напоменути да је Европу и Србију у Европи Жика Ђурић схватао као крупнију и сложенију цивилизацијску појаву од актуелне безобзирне, редуktivне и дискриминаторне праксе Европске уније. У том погледу може се рећи да је био еврокритичар и еврореалиста, у извесним моментима и веома критички усмерен евроскептик.

Уз то, за Живојина Ђурића независност и самосталност Србије и заштићени положај српског народа у целини – у Србији, Републици Српској, Црној Гори, Хрватској и Северној Македонији – били су политички аксиом најтачније исказан у суверенистичком становишту у гекултурним и цивилизацијским контурама српског света. Посебну и сталну пажњу Ђурић је посвећивао принципијелном решавању националног и државног проблема Косова и Метохије. Поменуте идеје и визије Ђурић није држао само у тврдим границима властитих националних уверења и назора, већ их је препознавао и подстицао и код других људи, сарадника на које је био упућен, нарочито међу људима са којима је стручно комуницирао и сарађивао.

У Ђурићевом организационом и научном хабитусу осећај за проницање у опасне замке и коришћење корисних прилика које доноси време, кореспондирао

је менталном склопу и интуитивности који беху у основи прагматизма који га је усмеравао. А прагматизам усмерен на избегавање сувишних ризика сачуваће Институт у секвенцама времена које су уследиле, у раздобљима Милошевића, ДОС-а и, најзад, времену од 2012. до краја 2022. године. Може се рећи, не само сачувати Институт од урушавања него га и постепено увећати и учврстити до нивоа који је био незамислив 80-их и 90-их година.

Потребно је, такође, подсетити да Жика Ђурић развојну идеју водиљу Института није остваривао само сопственим снагама. Институт није градио сам нити својеглаво дисидентски против свих других, већ пасионирано и синергично, уз конструктивну подршку неколико старијих и искуснијих колега из Института, али и круга пријатеља и сарадника изван Института.

Не би смело да се заборави низ значајних личности на које се „споља” (и изнутра) ослањао Ђурић. Међу многима су били Сретен Сокић, Мијат Дамјановић, Мирослав Ђорђевић, Милан Матић, Мића Пешић, Љубиша Митровић, Милан Јовановић, Јован Базић, Драган Симеуновић, Урош Шуваковић, Александар Поповић, а у Институту Драган Суботић, Винко Ђурић, Светлана Јовановић, Радослав Гађиновић, Зоран Милошевић...

Међу најближим сарадницима Жике Ђурића се у току више деценија као поуздани ослонац, комуникатор, организатор и ефикасан извршилац послова истицала Смиљана Пауновић. Смиљка је дуже време – читавих петнаестак протеклих година – по зналачким увидима у све аспекте институтског рада, опсегу послова и њиховом реализовању – уз Жику Ђурића представљала „друго ја” Института за политичке студије. Наравно, повремено је у разним етапама било и неких других личности чија су спремност на сарадњу, подршку и утицај итекако уважавани.

Доприноси директора Ђурића огледали су се и у координисању рада и тачном сагледавању реалних могућности сваког понаособ међу запосленима и ангажованим сарадницима. Ђурић је умео да анализира и процени ко може, а ко не може да обави одређени пројектни или часописни задатак. Ипак, као што је поменуто, у једном броју случајева било је прецењивања способности истраживача, као што су стварне могућности понеких истраживача можда и неоправдано потцењене. Све су свему, кадровско питање Института, које је перманентно разрешавао Жика Ђурић, увек је било отворено, толико отворено да је у једном часу понеко могао да помисли да бројчаном расту Института нема краја. Границе раста су ипак постојале и одређивали су их државни органи који су пројектно финансирали научну делатност Института и сваку радну позицију запосленика у њему предвиђали у буџету.

Институт се, дакле, годинама развијао без медијске буке, тихо и поступно, на начин који неупућени изван Института нису увек у целисти примећивали, па стога ни довољно подржавали. Томе је, додуше, доприносила

и Ђурићева пословична опрезност и карактерна несклоност медијском ангажовању. Он је, наиме, више волео слободно кретање на малим радним висинама, „испод радара”. Знао је да медијска активност Института може имати двојако дејство; доприноса познатости и угледу научне институције и научника, али и истовремене изложености утицајима и уплитању који се, по његовом осећају, не би могли издржати.

Код запослених је таква немедијска пракса изазивала амбивалентне реакције. Научно продуктивнији део Института се залагао за већу медијску присутност, а када то није било могуће остварити у Институт, остваривано је изван њега. При том се мора имати у виду да је у Институт радио један број познатих, угледних и медијски значајних личности који су свој медијски углед формирали и остварили изван Института и пре уласка у Институт. Њима медијски дефицит Института за политичке студије није превише сметао, штавише конвенирао им толико да нису ни истицали да су запослени у Институту.

С друге стране, непродуктивним истраживачима је медијски дефицит одговарао из другог скриваног разлога, јер ионако нису имали шта да понуде научној јавности. Институтским синекуристима је, наиме, неприметна егзистенција у медијском „неталасању” савршено одговарала. Ако се медијски није довољно знало о научној делатности Института, онда се уопште није знало ни о њиховој научној пасивности.

Но, у времену невиђене експанзије медија, ТВ и Интернета, нарочито друштвених мрежа, првобитно Ђурићево „тврдо” становиште је ипак еволуирало у гипкијем правцу веће медијске заступљености Института. Дубљи разлог није био само у технолошким променама у електронској и виртуелној сфери него и у друкчијој друштвеној клими и консолидацији прилика у Институту коју је пратио осећај веће сигурности. Ново доба тражило је транспарентност у раду, па је медијска димензија добила други смисао.

При свему, ваља имати на уму да Жика Ђурић као личност није био славољубив јер је припадао дискретним обичајима времена у којима је као младић васпитан. У јавним наступима није био превише речит, говорио је шкрто и споро, ломећи реченицу, тражећи и бирајући погодне речи, без метафоричких претеривања и наглашеног реторичког стила. Клониро се заправо медијских експонирања у свим случајевима осим оних када се његов наступ очекивао јер је био процедурално неизбежан.

У стварности унутар институтског комуницирања Ђурић је био много опуштенији и уверљивији, нарочито у разговорима у ужем кругу сарадника. Са сваком ко је усхтео је разговарао појединачно, „у четири ока”, стварајући поверљивију и обећавајућу атмосферу. Сликарским жаргоном исказано Жика је био интимиста, творац малих и блиских комуникативних пејзажа. У том

погледу Жика Ђурић је као медијски утишана фигура неприметношћу у јавности помало одударао од логореичног и егзибиционог духа времена у коме прпошни актери претерују у незаситом медијском експонирању. Ђурића скоро да уопште није било на малим екранима и у етру тако да многи нису ни знали како изгледа, шта мисли и како говори. Мада је очекивао уважавање онога што у свом стилу ради и на чему настоји, очекивање захвалности није испуњавао славољубивошћу.

Како год, Институт је од тек неколицине запослених на непретенциозном почетку рада, када је био оурски изданак Факултета политичких наука, у каснијем дугом раздобљу Ђурићевог руковођења, а да је то мало ко приметио, нарастао до импозантног броја од преко осамдесет (80!) запослених. Уколико се зна да Факултет политичких наука према званичним подацима овом часу има око 90 стално запослених, Институт за политичке студије са 80 запослених по бројности истраживача скоро је достигао матични факултет. Одатле се по научном погону и квалификационој структури запослених садашњи Институт представља као научни инкубатор, али и као једна од две највеће установе политиколошких наука у Србији.

Недосањани сан Жике Ђурића је био да ИПС увећаном и оснаженом структуром истраживачког погона, стасовањем научног подмлатка у зреле научнике, обликује додатне едукативне и педагошке функције, а да при том оне ни у чему не буду ривалске једином факултету политичких студија у Србији. Његов циљ је био да Институт за политичке студије задовољи критеријуме врхунске научне установе од националног значаја, са перспективом заснивања разних облика наставе, обуке, семинара, последипломских студија, специјализација, мастера, доктората.

Оно у шта се писац ових редова у више наврата осведочавао јесте Ђурићево становиште да ИПС у односу на ФПН треба да буде колегијално усмерен на кооперативну и комплементарну димензију деловања. Сматрао је да се то може остварити двосмерно: преузимањем најбољих и најдаровитијих дипломираних студената са ФПН и одласком на факултет оних појединаца који су се стручно потврдили на раду у ИПС.

Но, ни то, како је речено, не би био успех по себи уколико се ни би узеле у обзир и друге позитивне чињенице у раду Института за политичке студије. То се, пре свега, односи на интензивну праксу пројектних истраживања која је обухватала више политиколошких области, мноштво проблемских поља и посебних тематизација, са великим бројем учесника из редова запослених на појединим пројектима.

Међу пројектима који су реализовани у првој деценији после 1980. запажени су они који су као истраживачко поље дефинисали развој политичког и теоријског плурализма. Отпрва бојажљиво, још увек респектујући

самоуправљање које је тада већ било у очигледном опадању, попут оног под насловом: „Плурализам самоуправних интереса”, или „Организација власти и плурализам интереса”; а онда у битно промењеним околностима, другачије и одлучније попут: „Власт и политичке комуникације у вишестраначком систему”, или „Политички живот и политичке комуникације у вишестраначком систему”. После 2000. године, пројектни фокус Института упадљиво је умерен ка питањима развоја демократије: „Модернизација и модели демократских развоја политичких институција у Србији” и „Друштвене и политичке претпоставке изградње демократских институција у Србији”, и сл.

У сваком пројектном захвату Института од суштинске важности било је вредновање социјалне и политичке, те националне и државне димензије испитиваних појава. Око пројеката Института окупљан је велики број компетентних истраживача који су сегментарне резултате сопствених истраживања, уз пуно поштовање рецензентске процедуре, објављивали у институтској периодици. Поводом потпројеката и тематских целина, такође, су организоване дебате, панели и научни скупови који су најчешће резултирали зборницима.

Укратко, рад на одобреним пројектима Института за политичке студије потврђивао је основну друштвену вокацију његовог научног деловања. Будући да је Институт од 1995. године признат као научно-истраживачка установа у научном систему Србије, првенствени задатак запослених научника био је управо у рад у координатама пројекта, па су и њихови резултати вредновани, пре свега, у тој јасно и недвосмислено одређеној димензији. Ово је важно рећи због тога што је Жика Ђурић био непрекидно побуђиван да подсећа запослене на основну намену и сврху Института и њихове истраживачке и друге радне обавезе. Јасна демаркација се најчешће тицала инерције појединаца и њихових малих и великих кашњења, доцњи и неиспуњавања радних обавеза. Или, што је било исто тако лоше, неразабирања и мешања приватних интереса и јавне димензије положаја у радном процесу.

Један од неспорних личних доприноса Жике Ђурића као директора општој ствари Института за политичке студије односи се на стварање погодних услова за разноврсну политиколошку продукцију. Издаваштво Института је обухватало многе аспекте и видове научног тумачења друштвене области политике. У ту продукцију спадају аналитички материјали, анкете, информатори, билтени, документи, брошуре, зборници, монографије, часописи и, нарочито, књиге. Може се рећи да су сви ангажовани научници Института, који су се огледали у монографској обради појединих тема са поља сопственог научног усавршавања или пројектних задатака, добили прилику да у кратком року објаве књигу. А шире гледано такве прилике нису биле честе.

Тако се временом у издавачкој продукцији Института појавио одиста импозантан број књига из примарне области теоријске и апликативне политикологије, политичке теорије, историје политичких идеја, политичке социологије, политичке културе, политичке психологије и антропологије, јавних политика, политике безбедности, геополитикологије... Тиме се Институт за политичке студије у научној јавности афирмисао као проверено и поуздано место научне продукције. У окриљу Института нису, међутим, објављиване само студије и књиге његових чланова него и већег броја његових спољних сарадника, међу којима је и писац ових редова. Одатле треба очекивати да ће се у догледном времену сачинити толико потребна прегледна библиографија свих издања Института која су објављена током више од пола века његовог деловања. Тиме ће сазнања о продуктивној истраживачкој снази Института бити свакако опсежнија и далеко видљивија.

Друга велика област продукције за коју је, такође, заслужан Жика Ђурић су бројни часописи који излазе у Институту за политичке студије. Управо у времену његовог руковођења Институтот почео је редовно да излази, или се обновио и заживео већи број часописа међу којима су: *Српска политичка мисао*, (на српском и енглеском језику), *Национални интерес*, *Политичка ревија*, *Политика националне безбедности*, *Администрација и јавне политике*, *Социјална политика*, *Архив за правне и друштвене науке*.

Најстарији часопис Института са највишим оцењеним рејтингом и међународним значајем је *Српска политичка мисао*. Тај часопис је основан 1994. и у њему је Жика Ђурић у периоду од 1994/97. до 2022. године, тачније од првог броја до краја живота био главни и одговорни уредник.

Са угледним правником и политикологом, проф. ФПН-а Миланом Матићем Живојин Ђурић је 2004. такође основао часопис *Национални интерес* у својству одговорног уредника. Главни уредник тог часописа је био Милош Кнежевић који је у пуном капацитету часопис уређивао у распону од 18 година, од 2. до 43. броја (НИ, бр. 3, 2022). Слично *Српској политичкој мисли* и часопис *Национални интерес* је конципиран као часопис за национална и државна питања, што је по профилу и остао до данас.

Због многих других обавеза у Институту Ђурић се у раду часописа *Национални интерес* самоограничио на иницијативе и консултације око главног проблемског и тематског правца. У редакцијском животу часописа све остало око уређивања конкретних садржаја и прибављању и ишчитавању текстова, раду на рукописима, изради рецензија и сл. са потпуним поверењем препуштано је главном уреднику и редакцији. Тако је било без изузетка током скоро двадесет година, од конципирања, припрема и почетка излагања часописа до Ђурићевог одласка са животне сцене.

Додајмо још нешто, у големој продукцији чак седам часописа у једној научној установи, са укупно више више од двадесет пет редовних бројева

годишње и више посебних часописних издања, са апроксимативно три стотине објављених научних текстова годишње, Институт досегао завидан стадијум ефикасне координације редакција, без кашњења у правилном ритму излажења. Тако је Институт за политичке студије међу свим институцијама друштвених наука сличног типа у Србији и шире постао јединствено референтно место континуираног објављивања највећег броја стручно рецензираних, цитираних и научно класификованих, те читалачки верификованих текстова из широке области политикологије.

Часописна експанзија Института је била сазрели плод кооперативних напора људи спремних да пишу научне радове, али и оних који су испољили способност и хтење да уређују институтске часописе. Подстрек и обезбеђење услова за живот часописа у окриљу Института пре свих потицали су од директора Жике Ђурића. Уколико баш у сваком поједином случају нису били резултат његове непосредне иницијативе, свакако су били последица његовог прихватања уверљивих разлога оних који су то желели. Тако се Жика Ђурић као личност испољавао и као оснивач или саоснивач већине часописа у Институту.

У некој од у будућности написаних историја Института за политичке студије ваљало би детаљно приказати научни живот институтских часописа у пуном ауторском и тематском опсегу. Тек ће израдом прецизне библиографије мноштва научних радова у свим часописима постати јасно колико је Институт за политичке студије темељно и плодно уграђен у плурализован развој савремене политикологије у Србији. Постаће, такође, видљиво да је Институт за политичке студије из Београда не само институционална него и политиколошка чињеница првог реда у Србији.

Ваља, такође, подсетити да је једна од важних димензија у раду Института међународна и међуинституционална сарадња коју је Жика Ђурић од почетка подржавао и развијао. То се пре свега односи на постјугословенске регионалне контакте (Република Српска, Северна Македонија, Црна Гора), али и на сарадњу са руским, белоруским, пољским, бугарским, грчким, румунским, француским, аустријским и другим научним установама, факултетима, институтима и фондацијама. Иностранци сарадници Института партиципирани су у саветима и редакцијама часописа и зборника, али и учествовали на конференцијама, научним скуповима, трибинама и повременим медијским наступима. Тиме је Институт постајао референтно политиколошко место, стичући истовремено и шири међународни углед.

Жика Ђурић је, такође, био коиницијатор више међународних научних скупова који су били нарочито учестали у последњих десетак година његовог деловања. Научни резултати са тих скупова најчешће су штампани у форми зборника који су према тематским садржајима разврстани у едиције. Неколико

тематских зборника је Ђурић потписао као копроређивач, о чему ће бити речи нешто касније.

Жика Ђурић је уважавао потребу и подстицао међународне сарадњу. Настојао је на срдачном и домаћинском пријему сарадника Института из иностранства. Приликом њихових студијских боравака или учешћа на међународним конференцијама у ИПС, трудио се да им боравак у Београду остане у упечатљивој и пријатној успомени.

Одазивајући се на бројне позиве Ђурић је, такође, радо путовао у оне универзитетске, факултетске и институтске центре са којима је Институт успоставио научну сарадњу или је тек требало да успостави. Тако је по позиву учествовао у раду међународних скупова у Русији, Белорусији, Пољској, Румунији, Бугарској, Великој Британији, Грчкој, Кини, Кореји, Јужној Африци... Судаћи по свему, Жики Ђурићу путовања нису тешко падала, сматрао их је својом радном обавезом и дужношћу, а на личном плану проширивањем научних и културалних видика. Према сведочанствима његових повремених сапутника – Зорана Милошевић, Јована Базића, Милана Јовановића, Драгана Симеуновића и др. – волео је да путује чак и у далеке земље, испољвао је младалачку радозналост, дружио се са људима и уживао у таквим путовањима.

Потребно је, такође, рећи да је као руководилац Института Жика Ђурић излазио у сусрет потребама младих истраживача, и омогућавао им да, уз савете и стручну помоћ старијих колега, уприличе гостовања, студијске боравке, научне сусрете, панеле, дебате, објављују радове, приређују зборнике радова. Истовремено, знао је колико је некритички имитативно прихваћени, заправо од 2001. године наметнути тзв. болоњски систем образовања отежавао и обесмишљавао образовне и научне прилике. У научном сектору током транзицијских реформи на горе се променила школска, васпитна и научна пракса. У разговорима са колегама и пријатељима уочио је колико су недореченим и неодговарајућим променама и спољашњим притисцима погођене друштвене идентитетне науке, нарочито оне које садрже изразиту националну компоненту. То је уочавао и са тим се никако није мирио.

Будући да је Ђурић имао велика очекивања и да је веровао у научне потенцијале младих људи, нарочито су га бринуле тешкоће са којима су млади суочавали у настојањима да задовоље круте стандарде и нереалне захтеве бодовног система у науци. Увиђао је изопачавање есенцијалног квалитета рада у квантитативно формализовану испразност. Тиштио га је раст тематске тривијалности и прободеност научног подмлатка „бодовним копљима”, а опет, знао је да је то строги законски налог. Саосећао се младима (па и нешто старијим) невољницима напорне „бодовне атлетике” у задиханој трци у којој је зацарила нумеричка квантификација, мимо респектовања вредности идеја, оригиналности и открића у истраживањима. Но, пошто је у основи

био реалистичан, Ђурић је млађима непрестано указивао на неопходност испуњавања задатих школских обавеза и удовољавања прописаним бодовним количинама. Чинио је то чак и када је било очигледно да је тешко ако не и немогуће испунити све законске пропозиције напредовања у научној каријери.

Истовремено, Жика Ђурић је нарочито код млађих истраживача почетника настојао на развоју свести о разликама између исувише личног и јавног, тј. институтског интереса. Другим речима, настојао је на разграничењу личног као приватног хтења и друштвеног очекивања у погледу учешћа на пројектима, те потребе стицања научних титула и звања. Деликатној теми уравнотеженог односа индивидуалног и тимског ангажмана у Институту Жика Ђурић је прилазио из педагошког сензибилитета опрезно, знајући сва искушења и недоумице које специфични институтски рад може да изазове у умовима неискуснијих чланова на почецима њихових научних каријера. Оно у чему се трудио односило се, пре свега, на потребу да млади схвате где су се обрели, у којој врсти научне установе раде и шта се од њих у Институту у научном погледу очекује.

Сасвим сигурно се може рећи да је Жика Ђурић током три деценије „директоровања” неговао имплицитну педагогију и неформално менторство, којих су многи од младих научних почетника политиколога уз захвалност постајали свесни тек касније, често и са великим закашњењем, а понеки под мреном несхватања и незахвалности – ни до данас! Ствар се у овом часу чини прилично једноставном, иако можда није. Жика Ђурић се разговорима, саветима, препорукама и предлозима неосетно и неприметно уграђивао у почетке интелектуалне биографије и каријере научног подмлатка, а да тај суштински важан неформални утицај није у потребној мери препозаван и признаван. У времену релативне малобројности Института стицао је да се посвети већини у научном подмлатку, када је Институт нарастао до великог броја истраживача, та могућност иако умањена није занемарена.

Утицај Жике Ђурића, додуше, није био толико јаван и медијски, ни дебатни или дијалогски, нити како је речено, у формалном смислу едукативан, колико је био подстицајан организационо и процедурално. Ђурић је, наиме, сматрао својом дужношћу да створи најповољније логистичке услове за постепени научни развој младих чланова Института. Понекад је то чинио у толикој мери да су прецењени појединци малаксавали и посустајали пред недовршеним „школским” обавезама, за које је директор сматрао да имају апсолутно првенство међу свим другим њиховим обавезама у Институту. То је заправо стално истицао. Тиме је, додуше, у многим неуким и усијаним главама изазивао помисли у којима нису била разграничена индивидуална и лична хтења, па и приватне амбиције, од основних радних обавеза у деловању ИПС као научно-истраживачке институције. Не може се, међутим,

оспорити да су у том погледу Ђурићева подстицања и подршке подмлатку била добронамерна и усклађена са кадровским циљевима Института.

Из много примера је било видљиво да је Жика Ђурић исказивао нарочиту емпатију према научном подмлатку. Уз нужан респект према старијим колегама, научно афирмисаним, познатим и угледним научним саветницима, сматрао је да су управо млади и још увек неафирмисани истраживачи полетна снага и будућност Института. У томе је понекад био у праву, понекад не, углавном услед погрешних процена надарености и радних навика, тј. степена научне заинтересованости и марљивости појединаца. Нарочито се разочаравао због изневеравања указаног поверења, када би код неких приметио изостанак жеље за радом, сујету, нарцизам, (не)научну индоленцију или недовољну способност за остварење договорених задатака. А тога је, наравно, било и још увек има.

Ипак, пријем дипломираних политиколога био је континуиран и све већи, али исто тако и пријем младих људи из других сродних области друштвених наука. Може се рећи да је Институт за политичке студије захваљујући гипком кадровском приступу Жике Ђурића био у далеко већој мери отворен за пријем младих кадрова других профила, него што су други јасно профилисани институти из области друштвених наука били отворени за пријем политиколога. У Институт су примани правници, економисти, социолози, психолози, историчари, географи, демографи, дефектолози, дефендолози, филолози...

Понеки од њих су успешно спојили своја матична неполитиколошка знања са политиколошком димензијом, док други не само да у томе и поред извесних покушаја, нису успевали јер нису умели него, по свему судећи, у такав подухват нису ни желели да се упусте у страху да не напусте или „покваре” своју основну образовну вокацију. А све то је било и остало чудно јер је у Институту за политичке студије колико неразумљиво толико неприхватљиво „чистунско” клоњење од политичке сфере и политикологије. Као што је неразумљиво и неразумевање политике као базичног предмета политиколошког истраживања.

Како год, на делу је била и остала осетна дискриминаторна асиметрија која се огледала у општем често имплицитном ставу других друштвених наука и научника према политикологији. Таквог наслеђа испуњеног предрасудама био је свестан и Жика Ђурић.

Постојали су, додуше, и друкчији позитивни примери. Пример успешног сусрета различитих научних области пружио је геополитика, то јест геополитикологија у којој су поткрепљено и уверљиво комбинована сазнања и методе из области географије и политикологије и других додирних области. Одатле су за похвалу били и остали они истраживачи и писци међу којима

су: Зоран Петровић Пироћанац, Винко Ђурић, Зоран Милошевић, Миломир Степић, Радослав Гађиновић, Момчило Суботић, Љубиша Деспотовић, Милош Кнежевић и др., који су надахнуто и плодно артикулисали знања из те две, али и многих других научних области. По мишљењу многих експерата из домаће научне заједнице оригиналним радовима из поменуте области геополитикологије Институт је учврстио углед у јавности.

Потребно је још једном истаћи да је за Жика Ђурића у друштву ионако разуђена пракса политике била у сваком погледу првенствена и средишна област, тј. предодређени предмет научног бављења Института. До последњег тренутка, не без позитивних емоција, имао је на уму да је Институт за политичке студије основан и да постоји ради изградње политикологије и њених разноликих дисциплина, те индивидуалног развоја политиколога као стручњака за област политике, а не ради нечега или некога другог. Зато се трудио да све оне који су излазили и кретали се изван проблемског, тематског и методског поља политикологије, разложно подсети на нужност истраживачког повратка примарној политиколошкој интерпретацији. У томе је углавном успевао, мада понеки пут није.

У претходним редовима је пречено колику пажњу је Жика Ђурић улагао у оно што се назива интерперсоналним односима, радом са људима или људским ресурсима. Осим односа према политикологији као науци у статусу основног предмета бављења истраживачког погона Института, у фокусу су били конкретни људи који се различитим интензитетом баве науком. У свакодневном опхођењу према запосленима Живојин Ђурић је испољавао предусретљивост и увиђавност које карактерише особе које практикују „мекану моћ”. Ђурић није био човек отворене конфронтације нити јуришник спреман да иде „главом кроз зид”. Колико год је могао избегавао је неспоразуме и размирице који воде у сукобе, усредсређујући се на оно што је, по његовим схватањима рада Института, било могуће, потребно и корисно.

Тако су се временом кристалисали функционални циљеви међу којима је као веома важан задатак непрестано истицао поменуто кадровско увећање и јачање Института. Поновимо, Ђурићев крајњи циљ било је досезање квантитативног и квалитативног нивоа потребног за квалификацију Института за политичке студије као истакнуте институције од националног значаја. Садашњи велики број запослених сведочи о тој Ђурићевој тежњи иако, према његовим речима, није успевао баш увек да у Институт привуче понајбоље политиколошке експерте, а у једном броју деликатних случајева из одређених разлога није ни хтео.

Потребно је, такође, рећи да у политици пријема Ђурић као директор није могао увек да избегне спољашње притиске и арогантна наметања извесних назови кадрова, чак и онда када тако прононсирани појединци

нису задовољавали мерила пријема и потребе институтског рада. Напомене овог типа су неопходне ради подсећања на стварно порекло и положај оних појединаца који су склони неразговорним и нетачним тумачењима властитог уласка у окриље Института.

Упоредо са кадровским увећањем ИПС расле су и потребе за већим и условнијим радним простором. Отуда је било очекивано да се Живојин Ђурић руководио циљем обезбеђења повољних логистичких услова, пре свега новог и квалитетнијег радног простора Института, довољно пространог за разгранатије функционалне потребе и вишеструко увећани број запослених истраживача. У кризним временима било је, такође, потребно обезбедити што бољу материјалну и финансијску подлогу за истраживања, припадљности запослених истраживача и општег сектора, као и трошкове „хладног погона” Института у целини. То није било лако, али је успевало.

Поменуто свакако није било могуће постићи без упорног ангажовања Жике Ђурића на оним пунктовима на којима су се доносиле одлуке о располагању средствима у сфери науке и образовања, а он је то прилежно чинио. Ђурић је одржавао сталне и чврсте функционалне везе са ресорним министарством за науку и образовање Републике Србије где је стекао и неке формалне позиције. Жика Ђурић је рецимо 2019. именован за члана Матичног одбора за правне, економске и политичке науке, као и за члана Комисије за категоризацију научне периодике у Републици Србији. Истовремено је продужавао мандате члана Одбора за друштвене науке Министарства образовања, науке и технологије. Такође је од 2006. био председник управног одбора Института друштвених наука у Београду.

Но, Ђурић је одржавао сарадњу и са другим институцијама у ширем образованом, научном и истраживачком амбијенту. Као што је речено, то се се пре свега односило на сталне контакте са Факултетом политичких наука као најближом и најсроднијом институцијом из области политикологије, али и са неколико других значајних факултета друштвених наука са Универзитета у Београду попут Правног факултета, на пример.

Сећање на преминулог директора Института за политичке студије Живојина Жiku Ђурића не би било потпуно без макар овлашног психолошког осврта на рељеф његове личност. У памћењу чланова Института који су се са њим сусретали и сарађивали Живојин Ђурић ће остати упамћен као динамична личност која је у великој мери испуњавала психолошку запремину Института. Помене ли се Институт, помињао се Жика Ђурић, и обрнуто.

Жика се са већином запослених у Институт опходио топло и срдечно, без директорске дистанце и помпе настојећи на неформалним начинима комуницирања. Без сувишних речи, углађеним тоном личног обраћања

развијао је осећај блискости у сарадњи који је импоновао нарочито млађима, а био угодан и старијима.

Према старијима је осећао респект нанизаних година и знања, уз захвалност за пренос искуства. Никада, међутим, није пренебрегавао границе учтивости, нити је посезао за реторичким алатом ласкања. Понеки пут би, додуше, у жељи да нагласи став блискост, чак и интимности са неким, ненамерно бркао његово име са надимком. То се дешавало и у мом случају, називајући ме час правим именом Милоше, час скраћеним Мишо. Психичка нијанса се крила у томе што је успутно колебање било плод тренутне промене раздаљине у блискости. Уосталом и он сам је доживљавао да га, поред старог и лепог српског имена Живојин, много чешће помињу под надимцима Жика, Жиле, Жилијен и сл.

Поновимо да је волео окружење млађих сарадника и излазио им је у сусрет. Млађима је уливао поверење и самопоуздање; развијао доживљај властите вредности и сигурности; деловао подстицајно. Ко год је од млађих са њим разговарао у настојању да оствари неки истраживачки задатак или постигне одређени циљ у научној каријери, ни уједном тренутку није остајао без утиска да му је Жика Ђурић свесрдно изашао у сусрет. Без обзира да ли ће жељено бити остварено у кратком или дугом року, или због нарочитих разлога накратко, или уопште неће, позитивна очекивања нису нестајала. То је било завидно умеће комуницирања.

Ваља, такође, подсетити да је Жика Ђурић по психичком склопу, менталитету и темпераменту био доброћудна и незлобива личност. Био је психички структуриран као блага природа, добричина склона праштању. Мада је битне ствари, нарочито трауме памтио, у његовом деловању и понашању није се испољавало оптерећење задртости, зависти или јаловог једа. Имао сам утисак да је у свакој дилематичној ситуацији тачно осећао и знао шта може да уради, а шта не може и не сме.

Жика Ђурић према људима, такође, није био злбан и злурад. Није био ни злопамтило нити циник. Не сећам се да сам га чуо да се икада – чак и када се са неким није слагао и када се дубоко разилазио у становиштима – икоме ругао или да га је ниподаштавао и исмевао. Не знам да је икога вређао. Такође, мислим да није испољавао осветољубивост и када је за то имао извесне разлоге, па и могућности. Заобилазио је оне са стране који су га оговарали, оптуживали, клеветали. Таквих појава је било, мада не много. Негативне појаве радије је потискивао на рубове пажње или у привремени заборав.

Колико је и да ли је у таквом приступу успевао да амортизује конфликте у потпуности, остаје питање? По мом утиску прагматична стратегија избегавања у извесним случајевима могла је да представља психичко оптерећење чак и извор здравствених невоља. „Гутање жаба” зарад одржања институције

на дуг рок може да се соматизује и напослетку науди здрављу онога који по сваку цену истрајава у таквим настојањима. Може бити, штавише уверен сам да се у случају Жике Ђурића управо то догодило. Једноставно речено, дуго деловање под различитим и непрестаним притисцима и стресовима нарушило му је здравље и скратило живот.

Жика Ђурић се у умешном управљању Институтом равноа према нарочитом осећају да неке значајне одлуке није потребно доносити одмах без узимања у обзир свих околности, нарочито не непромишљено, на пречац под неконтролисаним утицајем тренутно изазваних емоција. Веровао је да постоје области људске неодређености које не могу тек тако лако бити превазиђене, које заправо као неодређена стања у отпору дореченостима и строгим дефиницијама морају да буду уважаване. Ипак, придржавао се неких изграђених ставова, а да их није обзнањивао. Тако је понеке од сарадника одржавао у нејасном стању очекивања да нешто могу да остваре док је он сумњао сматрајући супротно. То не само да је могло да изазове неспоразуме него их је и изазивало, али увек у границама владајућег стања.

Осећај посибилитета и вишеструких алтернатива код Ђурића није грађен само према мноштву нестрпљивих и захтевних истраживача него и према лабилној судбини Института у променљивим временима. Зато се понекад чинило као да се директор непотребно снебива и оклева када је, у ствари, већ одлучио, или супротно томе, да је одлучио када је, у ствари, поучен искуством одлагао и стрпљиво чекао. Но, све што је оцртано унутар благонаклоног психолошког крокија је ствар угла сагледавања и контекстуалног вредновања појаве Жике Ђурића који је дуго био на челу Института, толико дуго да су га многи идентификовали са Институтом. Или, што је можда тачније: Институт за политичке студије су без премишљања идентификовали са њим као директором.

За млађе и најмлађе чланове Института који нису стигли да лично упознају Жикку Ђурића, све што је претходно поменуто можда ће да изазове чуђење и неверицу. Понеки од њих ће са знатжељом да посегну за електронски приступачним информацијама о његовој појави и значењу, научном лику и делу. А можда ће бити збуњени сазнањем да нису наишли на одвише богату библиографију, бар не онолику и онакву какву су очекивали. Ипак, да би се отклонили погрешни утисци и предрасуде довољно је предочити елементе нацрта једне опсежније био-библиографије Живојина Ђурића. За то се постарала млада сарадница Института Дајана Лазаревић.² Писац ових редова се уз извесне допуне и коментаре ослонио на њен стручни рад. То је могао да учини будући да о једном броју Ђурићевих објављених библиографских

² dajana.lazarevic@ips.ac.rs

једница има непосредна искуства јер је био учесник или сведок њиховог настанка. Пођимо редом.

Мада је Жика Ђурић коауторски потписивао књиге са више аутора у Институту, три личности се у том погледу посебно издвајају. Пре свих то је прерано преминули и у своје време веома утицајни Драган Суботић, затим нешто млађи Зоран Милошевић и најзад, најмлађи Миша Стојадиновић.

Са Драганом Суботићем је Жика Ђурић реализовао чак 22 заједничке књиге, од тога 19 монографија и 3 хрестоматије. Скоро сва заједничка дела Суботића и Ђурића објављена су у периоду од 7 година, од 2004. до 2010. године, све бржим темпом објављивања од три књиге годишње. Као пример могу се узети: 2004. – 2. књиге; 2005. – 2. књиге; 2006. – две књиге; 2007. – 1. књига; 2008. – 4 књиге; 2009. – 7 књига, и; 2010. – 3 књиге. Упадљиво је да је у последње три године Суботићевог живота 2008-2010. објављен невероватан број од чак 14 коауторских књига! Ништа ни приближно слично овом хиперпродуктивном феномену није се касније поновило. А разлогом претпостављам да неће!

Тематски круг коауторства Суботића и Ђурића садржао је ове теме: јавна управа, политичка власт, јавно мњење, политичка јавност, комуникације, медији, примењена етика (пословна, медијска, интернет...), социјална патологија, историја политичких партија, српска десница, политички менаџмент, методологија. Међу поменутих књига бар три су имале уџбенички карактер из области: медија и односа са јавношћу, историје политичких идеја и методологије. Те књиге су излазиле у више томова, често не по дословном редоследу и уз извесне варијације.

У дугом низу од четрдесетак књига уочљива су и одређена тематска, композициона и структурна понављања која се свакако могу протумачити мада не и потпуно оправдати брзином писања и објављивања, али и укључивањем знатне документарне грађе што им је дало хрестоматски и помало компилаторни карактер. Ако се пажљиво сагледају наслови и садржаји наведених коауторских монографија уочиће се практична ауторска мотивација која је следила не само примарну потребу монографског „покривања” текућих институтских пројеката него и дисциплина на факултетима на којима су аутори били повремено ангажовани као предавачи, нпр. Универзитет Сингидунум, Факултет за финансијски менаџмент и осигурање, Академија за дипломатију и безбедност итд.

Мада се са прераним одласком Драгана Суботића са животне сцене 2010. ситуација знатно променила, са Жиком Ђурићем су настављали да објављују други аутори из Института за политичке студије.

Са Зораном Милошевићем је Жика Ђурић објавио 4 заједничке књиге, од тога 1. монографију и 3 зборника. Са Мишом Стојадиновићем је Жика Ђурић објавио 5 заједничких књига, од тога 1. монографију и 4 кратке брошуре.

Као коаутори монографија са Ђурићем су потписани и: Мирослав Ђорђевић – 1. монографија, и; Ђорђе Стојановић – 1. монографија. Као зборнички коаутори са Ђурићем су, такође, потписани: Милан Јовановић – 2 зборника; Милош Кнежевић – 2 зборника; Миломир Степић – 1 зборник; Момчило Суботић – 1 зборник; Јашовић, Ракић – 1 зборник; Милош Јевтић – 1 зборник.

Из наведеног је видљиво да је Жика Ђурић остварио укупно 23 коауторске монографије: чак 19 са Драганом Суботићем и 4 са осталих четири аутора. Током времена Ђурић је, дакле, индивидуално и коауторски са 10 коаутора остварио укупно 18 зборника. Све заједно то чини, за домаће услове, одиста импозантан број од укупно 42 коауторских дела монографија и зборника.

У тај низ нису уврштене самостално писане монографије и састављене хрестоматије Живојина Жике Ђурића. Заслужују пажњу, па их ваља поменути:

Народна сувереност и демократски преображај Србије у 19. веку: политичкоисторијска студија, Институт за политичке студије, Београд, 1999, стр. 231.

Српске политичке странке и покрети у 19. и 20. веку. Књ. 1, Устави, програми и статуту српских политичких странака до 1914. године, приредио Живојин Ђурић, Институт за политичке студије, Београд, 2000, стр. 432.

1. *Модернизација и друштвене промене: огледи из савремене социологије*, Институт за политичке студије, Београд, 2004, стр. 133.

Контроверзе југословенства: избор текстова, приређивач Живојин Ђурић, Институт за политичке студије, 2002, стр. 243.

2. *Друштво и религија*, књ. 2, Београд, 2012, стр. 304.

3. *Друштво и религија*, књ. 1, Београд, 2012, стр. 331.

Жика Ђурић је, дакле, само под својим именом објавио 6 дела: 2. монографије и 4. хрестоматије, тј. антологије. Узевши заједно 6 ауторских и 42 коауторске књиге Ђурић је објавио укупно 48 дела. Имајући у виду цитирани прецизни нацрт библиографије Дајане Лазаревић, забуне и мистерије око изразито коауторског опсега Ђурићевог опуса не би требало да буде. Када буде направљена потпуна библиографија свих објављених научних чланака и прилога увид у Ђурићеву научну продукцију биће свакако обухватнији и јаснији. Надамо се да ће то бити учињено ускоро.

Жика Ђурић у свакодневном и сваковрсном раду и, могло би се рећи егзистенцијалном поистовећењу са Институтом за политичке студије, напосто, није стизао да искључиво сопственим снагама и у пуној мери оствари све научне тежње и жеље које је имао и које је спорадично испољавао. Иако хронични временски недостатак није непобитно извињење, увиђање такве „несташнице” у убрзаном времену може допринети бољем разумевању изостанка понечегашто што је дуго жељено, а непостигнуто. Одиста, много од тога што је Ђурић предвидео као потребно да се детаљније разради напослетку је остало расуто у несређеној оставштини: подсетницима, роковницима, скицама, забелешкама, фрагментима, укратко, забележено и неразрађено, неостварено.

Писац ових редова је као његов дводеценијски пријатељ и колега у више наврата био сведок Ђурићевог исповедног жала протканог вајкањима због сталне временске оскудице, али и узнемирења и растрзаности свакодневним административним пословима у Институту. Поновимо: Ђурића у Институту и Ђурића као Института! У начелну разлику између првог и другог мало ко га је могао уверити нити је, право говорећи, био у ситуацији да га уверава. А опет, повремено је и он итекако луцидно сагледавао већу моћ институција од појединаца у колективу, или појединца на његовом челу. Текући послови су га, према његовим речима, успоравали у научном раду кога се, узгред речено, макар консултативно и кооперативно у коауторском виду, никада није одрекао.

Ипак, напослетку се стекао утисак да је Живојин Ђурић у последњим деоницима рада постао свестан да је време за шире и дубље научне елаборације у његовом случају, неповратно истекло. Зато се без остатка посветио пословима организације и управљања Институтом. Пре свега, његовим институционалним укупњавањем и што бољим позиционирањем амбијенту научне заједнице института Србије.

Отуда је појаву Жике Ђурића у Институту за политичке студије у три четвртине (1980-2022) његовог укупног трајања (1968-2022), разложније посматрати у ширим димензијама које се више тичу организовања, координисања и управљања научним радом, него у лично интензивном списатељском ангажману. Реч је заправо о компромисној формули својеврсног приступа научној кооперацији и научном менаџменту. Жики Ђурића је, наиме, пожељно сагледавати као умешног аниматора и организатора научног рада, ревносног кадровика и истрајног директора установе, а не првенствено као научника и индивидуалног аутора научних дела.

Изложена начелна разлика облика практичног и теоријског деловања упућује, нарочите млађе, на, такође, вредну и неинфериорну врсту деловања у науци, поводом науке и за науку, какво је од скромних почетка у Институту у назнакама, до краја у развијеној и препознатљивој научној институцији, било пасионирано ангажовање директора Жике Ђурића.

Уколико би неко, можда и јетко, приметио да је таква делатност споредна и узгредна у односу на магистрални научни рад, грдно би погрешно. Морао би, наиме, да зна да је концептуално и материјално организовање неопходан предуслов сваког иоле веродостојног бављења било којом друштвеном науком, па и политикологијом. Лагодност у научном раду се ствара, конфор у истраживачким подухватима није тек тако дан, он може бити само резултат усредсређених организационих и логистичких напора.

У Институту су, уосталом, одгајене и стасале бројне генерације политиколога које су се, после основних студија на ФПН-у, као научници формирали у његовом амбијенту. Њима је Институт, са свим олакшицама и отежицама, те врлинама и манама, заправо био главно место рада и интелектуалног развоја. Ма колико ту околност не слутили и не знали, а можда и не признавали, Институт је некимма био потребна стреха и заклон, рекло би се „сигурна кућа”, а понекима како се показало и обилна допензиона синектура. С друге стране, они који су дуже време провели на раду у Институту итекако добро знају шта су све, покатакд и без претераног труда, успели да остваре и каква је у томе била улога његовог и њиховог директора Жике Ђурића.

Овај меланж биографских података, библиографског приказа научних резултата и организационо-институционалног и кадровског деловања Жике Ђурића не би био потпун без поновног присећања његове социо-психолошке димензије. Тим више јер је у свакодневном комуницирању са Ђурићем у раду Института та димензија била не само осетна него и неотклоњива.

Већ сам рекао да Жика Ђурић није спадао у дистанциране и „хладне” директоре, или менаџере назалног тона лишеног саосећања. У складу са својом природом, карактером и менталитетом, иако је био склон менаџерском монизму, Ђурић није градио нити представљао „тврди ауторитет” чврстурукаша. Мало када је наређивао зато се понеком навиклом на одсечније и грубље командно управљање чинио превише неодређеним, меканим. Ипак је био умешан да у пашићевском стилу понеке тешке одлуке представи као побуду и став већине, или као изнуђену и крајњу меру. Штавише, мајсторски је успевао да своју вољу прикаже као заједничку, своју иницијативу или иницијативу других као кооперацију.

У обраћању запосленима био је пријемчив и пун пријатељских очекивања. У жељи зближења са онима којима је поклањао поверење и од којих је очекивао сарадњу умео да је користи њихове надимке чак и деминутиве. То је изазивало утисак блиских породичних односа, па је разумљиво што се прегледањем фотографија из архиве институтског живота стиче утисак да је реч о приказу призора једне повеће научне фамилије. Већина запослених се насмејано уклапала у такву атмосферу. Наравно, реч је пре свега, о разноврсним обележавањима, годишњицама, славама, прославама и

светковинама у Институт и поводом Института. У тим честим поводима Жика Ђурић је био неизоставан, својом појавом и када је био одсутан испуњавао је институтско мњење.

У помињању послова ИПС именице Институт и Директор су често коришћене као синоними. Но, то изједначавање је већ више пута примећено, а оно што није у довољној мери, јесу прилике, амбијент и атмосфера који су испуњавали разноврсно деловање Института у дугом времену у коме га је Ђурић водио. Зато ћу у неколико лично тонираних цртица дочарати сплет околности у којима сам упознао рад Института и Жику Ђурића као личност која га представља и води.

Са Жиком Ђурићем сам се први пут сусрео и упознао раних 90-их док сам радио као уредник научног програма у ДК „Студентски град”. Забележен је и тачан датум, било је то пре 32. године – 1. новембра 1991. године. Први додир су се тада остварили преко угледног проф. ФПН-а Милана Матића, што ће се показати значајним и петнаестак година касније, тачније 2003-2005. године. У програму Дома културе представљани су пројекти, часописи и књиге у издању Института, што је као програмски обичај у много наврата потрајало тридесетак година, све до мог одласка у пензију у августовско лето 2017.

У програму *Форум* који сам у Дому културе уређивао, Жика Ђурић је у периоду од 1991. до 2017. учествовао 22 пута уз много чешће присуства у аудиторијуму. 4 пута је представљан часопис *Српска политичка мисао*; 4 пута *Национални интерес*; институтски зборници су промовисани 3 пута; док су 7 пута уприличени разговори о књигама аутора из Института на којима је учествовао и Жика Ђурић. У поменутом периоду сам у ДКСТ организовао и тридесетак промоција институтских аутора на којима Ђурић није учествовао, али које је подржавао, пратећи разговоре у публици. Уз то, бројни истраживачи и аутори из Института су учествовали у програмима *Форум* и другим поводима више стотина пута. Била је то заиста дуга и веома плодна, не само лична ауторска него и институционална сарадња. Могло би се рећи да је научни програм *Форум* који сам организовао и водио у Дому културе у дужем времену – спонтано али и планирано – био главни промотивни канал Института за политичке студије.

Али све што сам поменуо дешавало се постепено и еволутивно. Пре првог сусрета и Матићевих објашњења нисам чуо за Жику Ђурића. Прву слику Института за политичке студије проихватио сам нешто касније од групе која се у конфликтним околностима 90-их издвојила из његовог окриља и основала часопис *Нова српска политичка мисао* (Слободан Антонић, Срба Бранковић, Драган Симић, Ђорђе Вукадиновић, Владимир Цветковић, Слободан Самарџић и др). Каснији догађаји ће показати да почетна слика

не само да није била непристрасна и уравнотежена него да није била ни у потпуности тачна.

На психолошкој матрици сагледано, објашњење мог првог утиска о Институту и Жики Ђурићу је потребно због тога што се зна да први утисак понекад може у неизмењеном облику по инерцији да оптерети сва каснија запажања и тумачења. Тако се, уосталом, стварају одбојне предрасуде. У мом вишедеценијском перцептивном случају и деловању према Институту и унутар Института није се, наиме, догодило да подлегнем снази првог намакнутог утиска, јер сам у међувремену изградио један посве друкчији лични доживљај Института и његовог научног особља али и директора.

Разлоге еволуције становишта није тешко открити. Када сам детаљније упознао циљеве, програм и облике деловања Института, живље се укључио у пројекте и рад часописа и почео да објављујем чланке и књиге, а када сам почео да уређујем часопис *Национални интерес*, обликована је једна свакако поткрепљенија и тачнија инсајдерска слика. Рекао бих да се догодила темељна ревизија првобитног површног утиска. Из промењеног утиска и доживљаја изграђено је и друкчије становиште о друштвеној и научној сврси Института које, узред речено, заступам и данас. Промена унутрашње слике положаја и улоге Института за политичке студије није ми наметнута споља него је самопроизведена дубљим увидима у токове институтског развоја. Наравно, да је битну улогу у том развоју имао управо Жика Ђурић. Додао би: и понеки други.

Уз речено, ваља се подсетити да су процене и вредновања Института за политичке студије 90-их вршене у заостреним и често конфузним приликама политичког диференцирања и вишепартијског реорганизовања. Актери са научне и псеудонаучне сцене су нагло губили стари и трагали за подеснијим идентитетом, бирали нове кључне речи и друкчије симболе, мењали и размењивали позиције и оријентације. Слично се дешавало и са научним институцијама, нарочито оним у области друштвених наука. Транзициони преломни су изазвали раслојавања некада конзистентних становишта. Догађали су се и фрапантни теоријски преокрети, поларизације, антагонизми, акредитовања и дискредитовања.

На први поглед на попришту су се сукобљавали транзициони реформисти и антиреформисти. Кажем, само на први поглед, јер се брзо показало да је процес преласка и преинаке често био само вербалан, декларативан, мимикричан. Идеје и њихови заступници почесто су мешали и прожимали до нејасног разликовања.

Укратко, подсетимо још једном да ИПС није био изузет из идеолошких сучељавања, да је, такође, био до сржи обухваћен тим променама. У случају Института политичност је била више него очекивана, па и разумљива. Институт

је од прве замисли имао научну намену политичких студија, а политичке студије су немогуће без дубоког зарањања у политику. За интерпретативно зарањање у политику потребан је, такође, дубоки политиколошки дах! Да нема аполитичне политикологије, да је таква опсенарска наука бесмислена, Жика Ђурић је осећао и знао. Зато се колико год је могао трудио да се неопходна истраживачка политичност метода и предмета не изопачи у сувишну идеолошку политизованост.

Осим објективног дискурса о институцији у друштвеном контексту могућ је, штавише неопходан је и субјективни дискурс о психолошком миљеу људи који је сачињавају. И то двоструко: субјективно из пера аутора који разматра институцију и људе на свој начин, и; субјективно јер су у фокус дочаравања првенствено стављени људи у интеракцији, односно човек као конкретна личност о коме је реч. У том погледу, индивидуална психика је битан чинилац сазнања, а психолошки крокији зачињени анегдоталним детаљима, такође. Рељефности приказа психолошког профила личности свакако доприноси осветљавање појединости из свакодневног живота, безбројних „ситница које живот значе”.

Пребирајући по историји пријатељства могу без околишања рећи да са Жиком Ђурићем нисам био породични или кућни пријатељ, нити колега и друг са факултета. Нисам га познавао нити са њим пријатељевао у партији (СК) и каснијим странкама (СПС, ЈУЛ, СПО, ДС, ДСС, СНС, итд). Био је нешто млађи, па га се не сећам ни из времена док сам био партијски функционер на Универзитету (1983-1987).

Сигуран сам да сам прве додире са Жиком Ђурићем имао у специфичној медијској сфери, а касније и у области науке. Као што рекох, сада ми јасније да сам са Жиком, у ствари, комуницирао у „припремном периоду”, чак десетак година пре но што сам и формално ушао у плодну редакцијску сарадњу са Институтом. Али, тада очигледно није био успостављен колегијални и пријатељски однос који је изграђен касније.

Можда може бити занимљиво и (моје) објашњење зашто су се први импулси полузваничне комуникације тако споро мењали. Сарадња са Жиком Ђурићем у „Милошевићевом раздобљу” почела је са мојим теретом „отпадника” од тадашњег главног партијског курса. Реч је о мом принципијелном сукобу са Мирјаном Марковић 1987. год., што је одиста било релевантно у једном кратком периоду, док касније не толико или опште није. Жика је то свакако знао, али никада није прелазио границу коју је маркирала увиђавност. Кретао се опрезно и тактично у координатама могућег и корисног. Са мном о томе није разговарао, мада је сасвим сигурно био углавном информисан. Чак и да је хтео није могао да не буде.

С друге стране, да је питао било шта, шта му је било непознато или нејасно, сугурно би од мене добио прецизне одговоре јер сам деликатне ситуације из властите биографије путем ауторефлексије разрешавао, када сам могао о томе медијски сведочио и о томе без зазора писао. Но, и то његово подразумевање поменутог деликатног стања је за мене било разумљиво јер је Жика Ђурић нагонски схватао политику као динамичну, релациону, али и релативну и нестабилну појаву. Повремено и као неморално испољавање. Политику у којој се моћ ствара и раствара, актери уздижу, пропињу до небеса и падају, да би се откотрљали низ стрмине низвластице ка мучном подножју немоћи. Све то је Жика Ђурић осећао и знао. Отуда је, по мом мишљењу, Жика Ђурић у практичном смислу рада у Институту и поводом Института био ситуациониста и посибилиста, реалиста и прагматиста.

Незауостављиви токови живота су ионако текли даље и разливали се изван догматских обалоутврда. Времена су се у досовском раздобљу (2000-2012) делимично променила, тако да су понеки одиста судбоносни догађаји из прошлости убрзо прекривени прашином заборављања и неважности. Ипак, речено је утицало да мој колегијални однос са Жиком Ђурићем буде грађен у сталним самеравањима потребног и излишног и успостављању равнотеже у нијансама сарадње. При том, међусобна комуникација између мене и Ђурића никада није прекидана нити је текла усиљено. Заправо јесте, морам да признам, да се то дешавало пред крај његовог живота, тачније у последњој години када је већ био у болници. Тада се проређено јављао на позиве, да би у једном тренутку потпуно престао. Више није могао да разговара, што ми је тешко пало, а претпостављам и њему. Наравно, била је то последица Жикине поодмакле болести и губитка способности за разговор.

Питам се зашто сам са Жиком Ђурићем тако често и дуго разговарао? Шта је могао да буде разлог за размену мишљења са његове стране? Помишљам и због тога – мада не само због тога – што сам био међу реткима у његовом окружењу који у сарадњи никада ништа није условљавао, посебно тражио или захтевао. Нисам био превише личан и досадан, нити сам градио „каријеру” од које сам се, буди речено, поодавно опростио као од излишне илузије. Такав помало сетно медитативан стоички став се Жики вероватно допадао. Ко зна, могу само да претпоставим... Вероватно је увидео моје покаткад седативне и тешитељске пориве, али и пуну усмереност на писање и часописни рад на текстовима, изван академске (с)трке за формалним признањима. Са мном је ваљда увек знао на чему је, шта може, а шта не може. Схватао је, а да му ја на то нисам изричито указивао.

Жика Ђурић је веома ценио агилно праћење укупне ситуације и, нарочито, политичку обавештеност. То знам јер је у разговорима о информисаности, као неопходности у области политике и политикологије, то недвосмислено

исказивао. Обавештеност претходи знању, а у прожетости са теоријом се обликује као знање. Говорио ми је да је познавање људи, догађаја и политичких појава уопште, квалитет по себи. Са тим сам се слагао будући да сам голема искуства тог типа стекао као уредник програма у кући културе. Комуницирао сама стотинама ако не и хиљадама значајних имена из простране области друштвених наука. Жика је такво искуство препознао као предност и неисцрпни номенклатурни ресурс.

Радо је у разговорима са мном проверавао своје мишљење, а понекад га и мењао, или формирао сасвим друкчија становишта. Љубопитљивима остављам слободу за недоумицу о међусобним смеровима и размерама утицаја. Под условом да их је уопште било, јер је мој етички помало толстојевски аксиом упућивао на одсуство намере да било кога убедим у било шта. Поготову да пропагирам идеје у замршеној сфери политике. Веровао сам и верујем да се свака истина, па и политичка истиноликост, најпре може открити самосвојно у дијалогу са другима, али пре тога са самим собом.

Са Жиком Ђурићем сам разговарао у широком распону тема више од двадесет година. У међусобној комуникацији никада није било задртости, ни у једном часу се није чуо повишени тон, није се указала чак ни назнака неспоразума, а некамоли зађевице или свађе. Прећутно се подразумевала сагласност што не значи да није било међусобног противречења. Било је, али никада јавно, пред другима. Жика Ђурић је умео да се суздржава, чека и одлаже.

У повременим опаскама о приликама у Институту Жика, колико знам, никада није помињао моје име у критичком и негативном контексту. Такав приступ претворен у правило је прилично редак тим више уколико се зна да је наша спорадично интензивна сарадња трајала деценијама. Таква бесукобност и смиреност у вишегодишњој кооперацији, чак и у идеолошки противречним и политички веома проблематичним стварима, у мом животном искуству је јединствена. После свега, могу рећи да се већи део мотива плодне сарадње, без улажења у препирке и сукобе, можда налазио у подударану нарави и психичкој склоности ка изналажењу равнотеже, сагласности и компромиса. Жика је у том погледу био „идеалан”, а, по свему судећи, на специфичан начин додуше, ни моја маленкост није у суштински одударала од обрасца таквог понашања.

После свега уверен сам да је Жика Ђурић у времену сарадње са мном и моје са њим отклонио почетне предрасуде које је имао према мојој личности. Касније ми је поклатио пуно поверење у вођењу часописа и у разговорима о осетљивим темама. Претпостављам да се све оно што га је поводом мене спочетка бринуло, од чега је можда и зазирао, па и страховао, временом претворило у нешто што је уважавао и што му је у извесном смислу

импоновало. Бар ми је такав утисак стваран разговорима са њим поводом конфликтних догађаја из раздобља раног политичког плурализма.

Овове додајем и једну дословну димензију која се тицала самопосматрања и сталне бригае за здравље, своје и других људи. Дуже време, наиме, Жика је био болешљив што се одражавало и на његова размишљања о свом положају у породици и Институту. Будући да се о својој болести није експлицитно изражавао, а да је нарушено здравље заклањао било је створено погрешно уверење да Жика претерује, да није стварно болестан већ само хипохондричан. Не, он је дуже време био стварно болестан, под јаком терапијом и нужним седативима. Последњу 2022. годину мал' не читаву је провео у болници где је најалост и преминуо. Болест је заправо скривао од већине у Институту, а да је озбиљно болестан знао је само мали број његових сарадника. Како год, и ми који смо знали били смо изненађени његовим прераним и тихим одласком.

После ових суморних нота при крају сећања на Жика Ђурића ево и ведријих тема. Најчешћи сусрети са Жиком збивали су се на три места деловања Института: на Савском тргу, сасвим ретко у Крфској улици и често на последњем спрату зграде у улици Светозара Марковића. На четвртном месту у Добрињској улици, на коме се најзад скрасио Институт за политичке студије, нисам се сусретао са Жиком. Тада је, наиме, Жика Ђурић био већ тешко болестан и није дочекао прелазак и свечано отварање нових адаптираних просторија Института. Иако је жарко желео да организује рад у далеко већем и квалитетнијем простору то, најалост, није доживео.

Сусрети и разговори су се одвијали у његовој канцеларији и трајали су онолико колико је било потребно да се испуни сврха увида у ситуацију, извештаја и радних договора о практичним потезима. Никада нисам ишао у Институт без конкретног повода и најаве. Ретко када сам са Ђурићем ћаскао. У разговорима никада није било застоја или досадног понављања већ реченог. Реторички гледано, никада нисам био лишен утиска о његовој радозналности око мојих ставова о појавама и догађајима изван тематског опсега Института. Пажљиво је слушао, није упадао у реч или прекидао саговорника. У своја становишта је уграђивао оно што је чуо и са оним што је већ знао формирао конкретне предлоге. Будући да сам знао за ту његову особину није ми сметала, па сам се препуштао таквом стилу сабирања идеја и опхођења. Циљ да се нешто уради оствариван је, наравно, на основу „Жикиног предлога”. Реализација циља препуштана је саговорнику.

Осим седења и разговора у директоровој канцеларији са витринама претрпаним часописима, књигама и списима важно место одржавања пријатељских односа односио се на опуштање уз козерије у оближњим кафићима. Чини ми се да Жика никада није био изразито кафански тип

распеваног човека. Временом се ипак приклонио савременијем духу кафића. Када је Институт са Савског трга силом нејасних прилика премештен у неподесан простор повећег стана у улици Светозара Марковића, део запослених се после радног времена окупљао у кафићима на Цветном тргу. Тада сам имао прилику да упознам Жикау као софистикованог познаваоца кулинарства. Могао бих рећи не толико као распојасаног гурмана који познаје тајне гастрономије колико као човека који зна шта може и хоће да презалогаци и попије. Био је, наиме, љубитељ укусне и здраве хране коју је самеравао сопственим расположењима.

У последњој декади на устаљеним окупљањима у кафићима учествовало је двадесетак личности свих генерација запослених, али и неке личности из спољашњег круга сарадника. Тим поводима развијана је колегијална кохезија што није било од малог значаја за рад Института.

Мени одлазак на Цветни трг не само да није тешко падао већ сам томе био склон будући да сам се помало осећао као домаћин. Рођен сам, наиме, само стотинак метара даље у оближњој улици, а и основну школу (некада „Слободан Принцип Сељо”, сада „Браћа Рибникар”) похађао сам у згради дословно преко пута Института. У Институту на последњем спрату староградње осећао сам врачарску завичајну арому, баш као у згради у Проте Матеје. Сусрети у Институту и на Цветном тргу, на необичан начин су ме подсећали на давно прохујале године и повратак у стари крај. Крај који је изменио лик.

Жика Ђурић је као прави домаћин и „отац институтске породице”, такође, прилежно водио рачуна о датумима који су били значајни запосленима, па су у тада скученим просторијама Института обележавани положени маистри, одбрањени докторати, склопљени бракови, рођење деце, рођендани, крсне славе, стицања виших научних звања, објављивања књига и сл. Оно што се, међутим, по одзиву, масовности и свечаном тону окупљања издвајало била су обележавања институтске славе Светог Саве. Повратак славским обичајима био је саобразан Ђурићевом традиционализму и религиозности. Као свечани дан Института светосавску прославу увео је управо Жика Ђурић.

Жикин традиционализам огледао се, такође, у дубоким породичним обзирима и љубави коју је неговао према својим ћеркама Милени и Александри и супрузи Дани. Касније су дошли и унуци које је обожавао. До последњег часа тежио је да деца заврше школовање и стручно се усаврше. Имајући у виду властито школовање које је протекло из много напора и одрицања желео је да ћерке достигну онај степен образовања у домену визуелних уметности и медицине, који је он постигао у свом развоју. Био сам сведок са колико жара и упорност је подстицао и помагао старију ћерку Милену, не само у организовању прве самосталне изложбе слика него и у похађању докторских

студија у Бечу. Уз речено, потребно је поменути и нежност и бригу коју је Жика указивао старој мајци до краја њеног живота.

По свему судећи, поред тога што је у суштини био човек неодвојив од Института, Жика Ђурић је пре свега био привржени породични човек који је породичне односе скоро нагонски пројектовао на установу коју је водио – Институт као проширену породицу.

При крају овог сећања сматрам сходним да нагласим квалитет, продуктивност и креативност која се испољила у мојој двадесетогодишњој сарадњи са Жиком Ђурићем. Садржају тог периода не само да немам шта да приговорим него не могу, а да не кажем да је за мене био по много чему изузетан. Када бацим поглед унатраг видим да је дводеценијски период од 2002. до 2022. био најплоднији у мом, а вероватно и у Жицином животу. У том периоду, од 2006. уредио сам 43 броја часописа *Национални интерес*, а од 2002. до данас објавио чак 15. књига у издању Института и 16 изван Института. То на другом месту не би било могуће, а у Институту је било могуће јер су се правим чудом склопили потребни услови деловања два човека довољно свесних вредности постављених циљева.

Период дуг две деценије био је, заправо, испуњен обостраном ползлом, неком врстом хиперпродуктивне и организационе синергије на коју не само да не могу да се пожалим већ морам да је истакнем као непоновљиву. Можда је понешто и пропуштено, можда је могло да се уради пажљивије и боље, али је тешко рећи да је могло да се уради више? А опет, можда је и могло да се уради више у вредносном смислу, али у квантитативном, тешко. Исто и још више важи и за Институт посматран у димензији раста и развоја, што ће постати јасније протеклом времена и сагледавањем са веће временске дистанце.

Шта напослетку још додати овом сећању на Живојина Жике Ђурића? Уколико је у памћењу колектива и сећању појединаца битно вредновање лика и дела личности која је нас је напустила, дело Живојина Ђурића биће сразмерно његовом личном тридесетогодишњем поистовећењу са Институтом за политичке студије. У оквирима културе памћења и у маниру у овдашњим условима још нестасале социологије науке и научних установа више ће се, наиме, говорити о вишедеценијској повезаности Ђурића и Института, него о ни о чему другом. Можда ће се чак помињати „Ђурићево време Института”! Али се свакако неће указивати само да је дуго био директор Института, него и да је оличавао Институт у заиста дугом и несвакидишњем раздобљу.

Када се и уколико се уопште присети Института у прошлости, већина ће се неизоставно сетити Директора – Жике Ђурића. Они који се пак труде да отсечно раздвоје људски лик оцртан у психолошким димензијама од евидентираног научног дела можда неће бити сасвим задовољни превагом приказа лика. Али уколико дело не схвате само као индивидуалну научну

продукцију, или медијско представљање сопственог рада, него и као континуирано снажење колектива Института, биће свакако задовољнији. Одатле ће се сећање на Жика Ђурића обнављати у знаку сећања на институцију коју је дуго водио и градио у једном одиста неуравнотеженом времену. Тада ће вероватно бити видљивије да је Ђурић Институт схватао и доживљавао као свој опус.

Жика Ђурић је затекао Институт за политичке студије 90-их година прошлог века у крхком и неамбициозном стању животарења, а оставио га у сасвим другом облику организације, оснаженог научног погона и плодне истраживачке и научне продукције. У времену између почетног и садашњег стања Института догодила се његова консолидација и развој за који је заслужан управо Жика Ђурић. Свима који не знају нити памте време установе у којој су пре властитог уласка кроз њена врата, нужно је фактографско подсећање да ништа не почиње, бар не апсолутно од њих. Установе у спокојним и пристојним друштвима надживљавају и надмашају појединце. Речено није ода деперсонализованом колективизму који гуши научни индивидуализам, већ афирмација континуалног тимског и колективног рада више генерација истраживача и научника. У томе је један од кључних доприноса Жике Ђурића.

Зато ће, готово сигурно, када је реч о још ненаписаној историји развоја Института за политичке студије, директор Живојин Жика Ђурић бити упамћен као незаобилазна појава. А уколико се ослушне хук постмодерних времена која изазивају бесциљну покретљивост, неустаљеност места и краткотрајност пажње, Ђурићева дуготрајна директорска појава неупућенима ће можда деловати одвише нестварно. Учиниће им се можда и као човек приспео из омаглице неког другог сада већ прохујалог доба. Но, сви они који се иоле помније упусте у тумачење скоро шест деценија дуге историје Института лако ће опазити да је у питању само варка.

Институт за политичке студије је Живојин Жика Ђурић заједно са другима довео до респективног нивоа политиколошки продуктивне и квалитетне научне институције. Зато је његовим наследницима, ма који и ма какви били, опоручено да досегнути институционални и политиколошки ниво са тимском одлучношћу очувају и развију у унапређеним научним облицима.